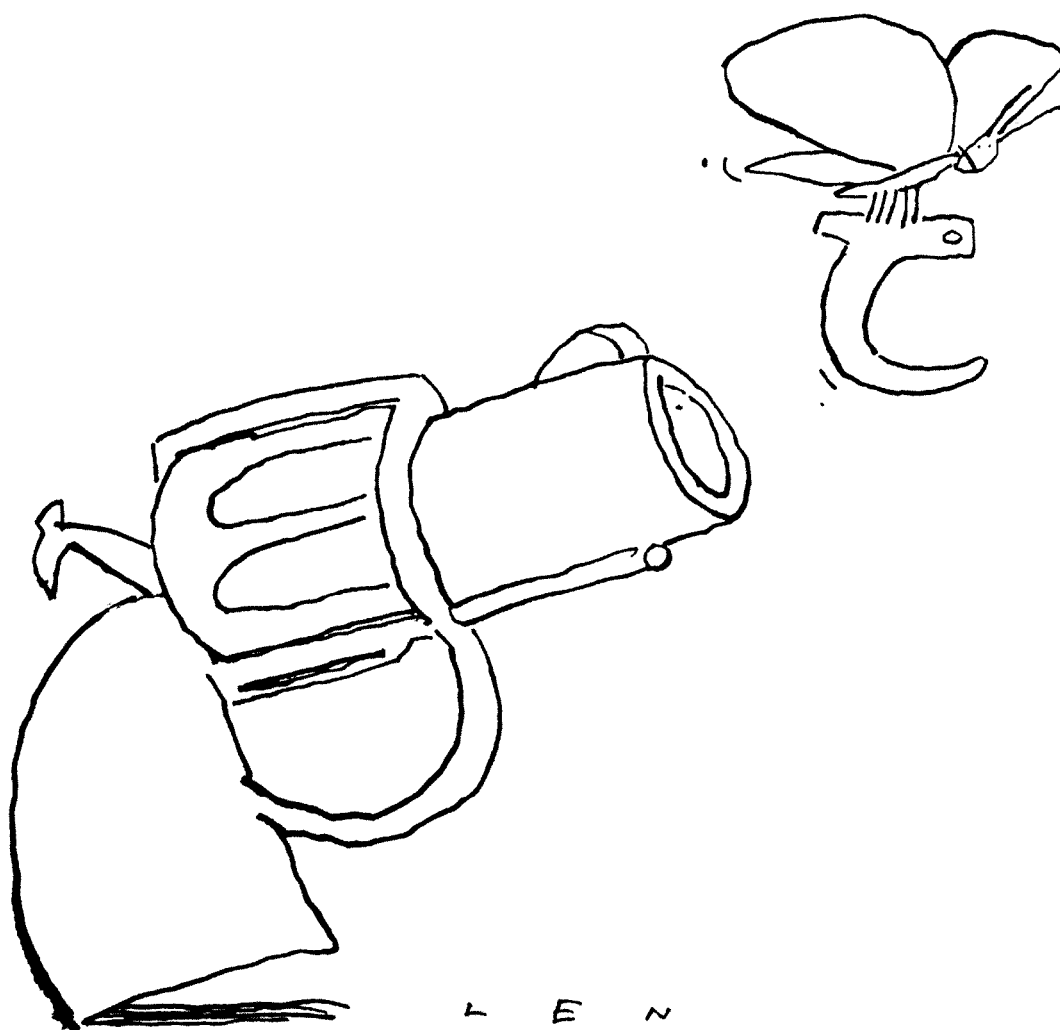

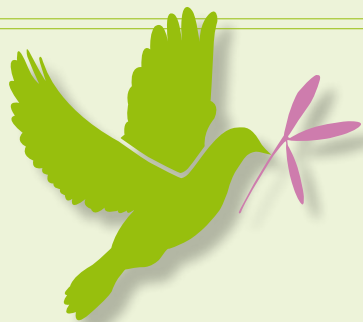
Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging Kerk en Vrede

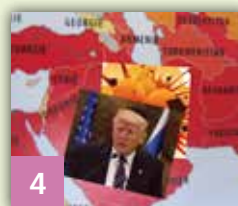
Met onder meer in dit nummer:

- Wapenhandel vaart wel bij 'bestrijding' migratie
- Tijd voor een ander, inclusief vredesbeleid
- Dietrich Bonhoeffer en het pacifisme

In dit nummer

- 3 Gedicht **Huub Oosterhuis**
- 4 **Yosé Höhne-Sparborth**
Trump nachtmerrie voor wankele vrede in Irak
- 6 **Margreet Hogeterp**
Interview met Margrietha Reinders: "Geef de moed niet op!"
- 8 **Bert Buizer, Ferdinand van Melle en Frits David Zeiler**
Jubileum Vredeskerkje: Oecumene avant la lettre
- 10 **Margreet Hoogeterp**
Onder andere Antje Jackelèn
Oecumenelezing 2018 door Zweedse aartsbisschop Antje Jackelèn
- 12 **Yosé Höhne-Sparborth**
Column: Biechten als vredeswerk
- 13 **Theo Salemink**
Recensie 'Ik pas niet en God ook' door Yosé Höhne-Sparborth
- 14 **Mark Akkerman**
Wapenhandel vaart wel bij bestrijding migratie
- 16 **Harry Zeldenrust**
Dietrich Bonhoeffer en het pacifisme
- 18 **Onder andere Hielke Wolters**
Pelgrimage: vrede als proces
- 20 **Margreet Hogeterp**
Fred van der Spek: politicus van het alternatief
- 21 **Trees Versteegen**
Recensie 'Zoenen en zegenen' door Rob van Es
- 22 **Kees Nieuwerth**
Tijd voor inclusief vredesbeleid
- 24 **Harry Pals**
'Heilige strijd': een kritische beschouwing
- 25 **Arie de Bruijn**
Lied: Een stoet van pelgrims
- 26 **Vredesnieuws**
- 28 **Agenda**

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Héleen Broekema, Arie de Bruijn, Rob van Essen, Margreet Hogeterp (hoofdred.),

Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Losse nummers € 3,- excl. porto

Illustraties: tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede
IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82

Omslag: Len Munnink.

De tekening verscheen ook in *Trouw*.

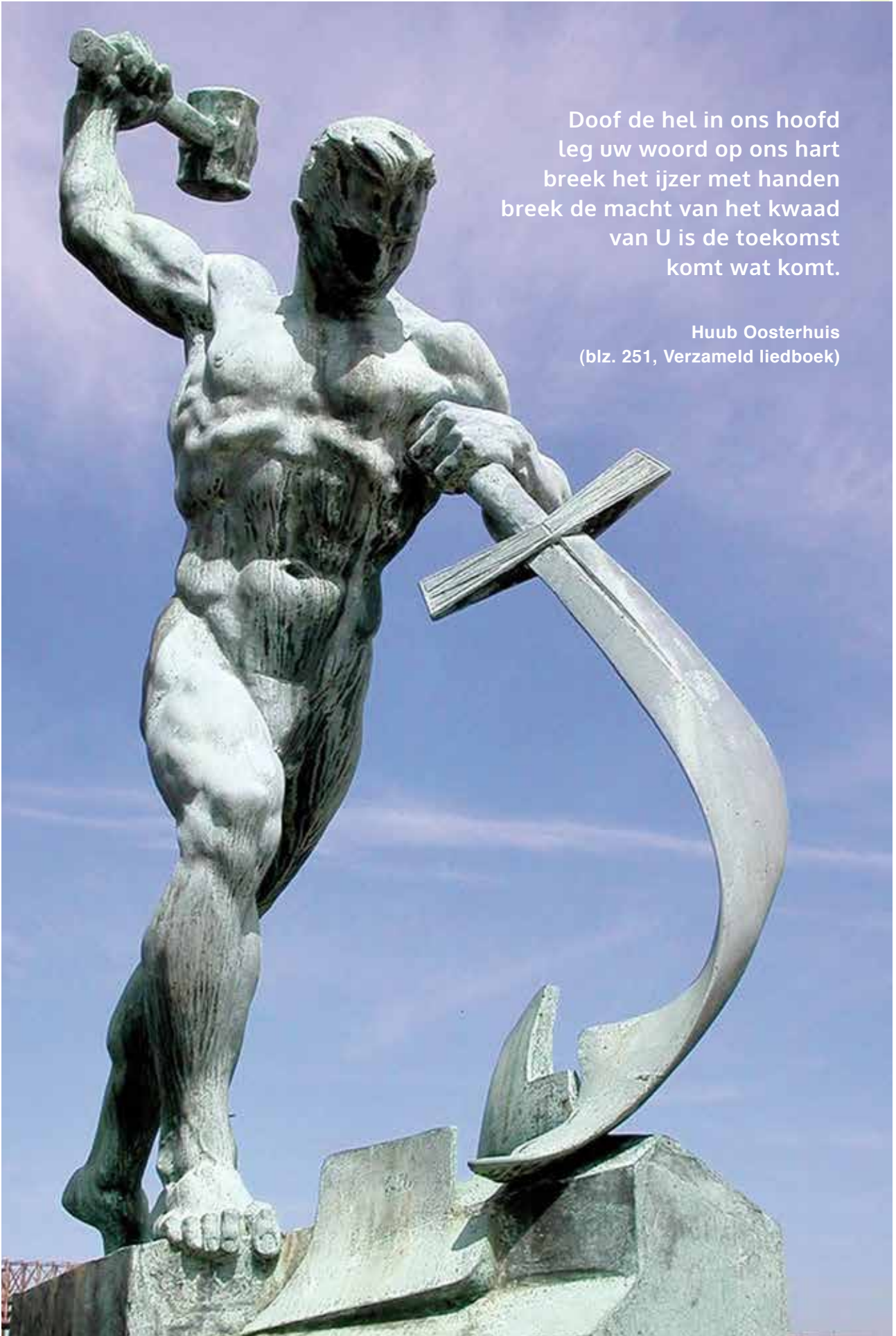
Adres

Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666

info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
Redactie:

Hogeterpg@gmail.com
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk Narratio, Gorinchem

Doof de hel in ons hoofd
leg uw woord op ons hart
breek het ijzer met handen
breek de macht van het kwaad
van U is de toekomst
komt wat komt.

Huub Oosterhuis
(blz. 251, Verzameld liedboek)

Trump nachtmerrie voor wankele vrede in Irak

Yosé Höhne-Sparborth

Dat het Iraaks-Koerdische onafhankelijkheidsreferendum van afgelopen september niet tot een oorlog heeft geleid, mag een klein militair wonder heten. Dat betekent niet dat de regio geen brandhaard meer is. Integendeel; het kleinste vonkje kan de boel doen ontploffen. Trumps verklaring dat Jeruzalem voortaan de hoofdstad van heel Israël is, zou zo'n vonk kunnen zijn. Wat doet zo'n verklaring in het Midden Oosten, waar 'westerse' machten sinds een eeuw regelmatig de boel helpen opschudden? Yosé Höhne-Sparborth had het graag ter plaatse willen vragen, maar ze kwam het land niet meer in.

In augustus reisde ik (red. Yosé Höhne-Sparborth) voor de tiende keer naar Irak. En nu is alles anders, ik kan er ineens niet meer zomaar heen. Er kwam een Koerdisch referendum tussen waarin de Iraakse Koerden zich uitspraken voor onafhankelijkheid. Na dat referendum haalde iedereen opgelucht adem omdat er niet ineens een oorlog uitbrak. Een klein militair wonder: het Iraakse leger nam van de Iraaks-Koerdische strijdkrachten (Peshmerga) de bescherming over van een brede strook Iraaks grondgebied ten zuiden van van Koerdistan, waarin ook Kirkuk ligt.

Het ging nagenoeg zonder schot, zonder doden. De Koerdische partijen na president Barzani wilden duidelijk redelijkheid vóór confrontatie.

Het Iraakse volk als volk mag wel de Nobelprijs voor de vrede krijgen als daar over enige tijd echt rust in de Arabische tent komt.

In welke mate dat een gebaar tegen Barzani was, kan ik van hieruit slechts gissen. Die 'Strook' was minstens zoveel grondgebied als Iraaks Koerdistan zelf. Koerdistan (Barzani?) had al besloten dat hun gebied wel ongeveer half Irak moest zijn. Zo is juist in de afgelopen twee jaar naast de autoweg waar je Kirkuk binnenkomt vanuit Erbil, een 25 meter hoge betonnen Peshmerga, een controlepost, geplaatst. Bij katers noemen we dat een geurvlag.

Heilzaam wonder

De geruisloze wisseling van de wacht die na het referendum volgde is een heilzaam wonder. Wel trokken veel Koerden weg uit Kirkuk, sommigen keerden echter alweer terug. Het was even opgelucht ademhalen. Je hoort nu veel geluiden van de niet-Koerden, dat de Koerden wel erg aan het overheersen waren. In een stad als Kirkuk is dat kwalijk. Juist hier leefden eeuwenlang vier bevolkingsgroepen behoorlijk samen. Iets waar ook bisschop Mirkis goed van profiteert met al zijn projecten: altijd alle medewerking van de moslimregeringen. Maar de Turkse predident Erdogan en de Iraanse president Rohani

(en wie weet Poetin ook) hebben het luchtruim van Iraaks Koerdistan geblokkeerd voor internationaal verkeer. Je kunt er dus niet meer komen. Toeristen die in Koerdistan waren en via Istanboel terugreisden, werden met grote boetes geconfronteerd. Barzani houdt ook nogal wat export naar Koerdistan tegen. Saddam Hoessein scheerde ooit de Koerdische bergen kaal, de VN bombardeerde Irak en zette het onder een forse boycot, de hele landbouwsector is nog lang niet hersteld. Dus met exportbeperking kan Erdogan veel druk uitoefenen. Koerdistan is dan ook nu een stuk slechter af dan in al die jaren dat het in vrede met Irak genoot van zijn autonomie. Bagdad legde geld bij, in Bagdad zit zelfs een Koerdische president.

Op slot

Begin december bereidden bisschop Mirkis en ik een bezoek aan Irak in januari voor. Het visum lukte niet op deze termijn. En zeker zou ik niet meer zo vrij kunnen reizen tussen de steden waar ik mijn vrienden heb zitten. Kirkuk, maar ook Irak zit dus nogal op slot. Koerdistan dankzij buurlanden die ook Koerden in huis hebben, Irak uit

Een stoet van pelgrims

Arie de Bruijn

Tijdens de tiende assemblee van de Wereldraad van Kerken in Busan, Zuid-Korea in 2013, heeft de assemblee de lidkerken gevraagd om het thema van de *Pelgrimage van gerechtigheid en vrede in eigen land verder op te pakken. Daarom een lied om elkaar op deze pelgrimstocht bij de les te houden en te bemoedigen.*

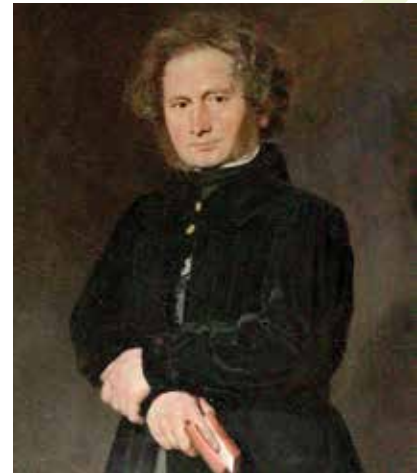
In het (vijfde) boek der Psalmen treffen we een serie van vijftien psalmen aan, die allemaal hetzelfde opschrift hebben: *een pelgrimslied* (120 t/m 134). Deze vertaling vloeit voort uit de gedachte, dat deze liederen gezongen werden door de Israëlieten die opgingen naar Jeruzalem om daar de grote feesten te vieren.

Maar hun liederen stijgen uit boven het fysieke *Kom ga met ons en doe als wij* (lied 122'1). Zij zingen boven zichzelf uit over 'gerechtigheid': *Laten uw priesters zich kleden in gerechtigheid* (psalm 132, 9). En over 'vrede' *Vrede zij in jou* (psalm 122, 8). Maar ook bemoediging: *Onze hulp is de naam van de Heer, die hemel en aarde gemaakt heeft* (psalm 124, 8). Aan het begin van de eredienst klinken dezelfde woorden (votum) als belofte. Een pelgrimslied is dus geen verchristelijkte herhaling van Israëls woestijnreis, of opgang naar Jeruzalem, geen romantische voetocht tussen heilige huisjes, maar eerder een 'kruis-tocht' in de eigenlijke zin van het woord, een zoektocht van zelfreflectie, die leidt tot verandering.

Dan nu naar lied 801, *Door de nacht van strijd en zorgen schrijdt*

de stoet der pelgrims voort. Dit lied is uit de Scandinavische traditie (Denemarken) en staat in de rubriek 'LEVEN-levensreis' van het Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk (2013).

De tekst is van Bernhard severin Ingemann, in een vertaling van Jan Willem Schulte Nordholt. Ingemann geldt als een van de grootste Deense kerklieddichters.

Bernhard severin Ingemann.

Door de nacht van strijd en zor-gen
schrijdt de stoet der pel-grims voort,
vol ver - lan - gen naar de mor-gen,
waar de he-mel hen ver-hoort.

In 1854 kreeg hij de supervisie over de samenstelling van het Deense gezangboek. Zijn enige bijdrage aan het liedboek bezingt een kruistocht (couplet 4) via Golgotha (couplet 7) naar het paradijs (couplet 8). Het pelgrimsgezag is vooral oecumenisch van toon. Het 'één-zijn' klinkt bij herhaling (6x):

5. Met één lied uit duizend monden
gaan wij zingend door de nacht,
door één Geest tesaam verbonden,
naar de kust waar God ons wacht.

6. Eén van hart en één van zinnen,
één in onze aardse strijd,
in ons hemels overwinnen,
één in tijd en eeuwigheid.

Schulte Nordholt zegt over dit lied: "Het romantische karakter van het lied is opvallend, het beeld van de pelgrimsstoet die

door de duisternis voortschrijdt is hier kenmerkend voor, herinnert aan duistere romantische schilderijen, doorflitst van bliksems en lichtglansen. De idee, dat de mens een vreemdeling, een zwerver is, was trouwens bijzonder geliefd in de Romantiek. Maar het lied is niet enkel een aardig voorbeeld van een voorbije (of misschien nooit voorbije) stijl, het rijst daar ver boven uit, het gaat wel over een zwerftocht, maar niet van een enkeling die niet weet waarheen, maar van een gemeente veeleer, gericht op een doel, en één in haar geloof. Ziet men nader toe dan ontdekt men dat het lied behalve een pelgrimsgezag ook een belijdenis van de oecumene is".

De gaande, statige muziek van John Stainer illustreert de pelgrimstocht op fraaie wijze.

Verontrustende stijging wapenhandel

Het SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) houdt databases bij over de wereldwijde wapenhandel, de wapenindustrie en de uitgaven aan wapens. Over de periode 2012-16 constateert het instituut op alle drie gebieden een verontrustende stijging. Met name de handel in grote hoeveelheden wapens was in de periode 2012-2016 sinds de Koude Oorlog niet meer zo omvangrijk. Nieuw tijdperk van militarisering? (Bron: SIPRI)

Gekleurd westers nieuws

Het gebeurde op 14 december 2017, in het dorp Nabi Saleh op de bezette Westelijke Jordaanoever. De 16-jarige Ahd Tamimi sloeg en schopte tegen een gewapende Israëlische soldaat. Een reeks berichten over dit incident in de westerse media vermeldden niet dat Israëlische soldaten zojuist haar 14-jarige neefje hadden neergeschoten en ernstig - naar het op dat moment leek zelfs dodelijk - verwond. De berichten lieten ook onvermeld dat de Israëlische soldaten deel uitmaken van een militaire troepenmacht die de Westoever al vijftig jaar bezet houdt. (Bron: FAIR (Fairness and Accuracy in Reporting, VS), 17 januari 2018)

Soep en vuur in de Omslag-tuin

Elke eerste vrijdag van de maand brandt er bij Omslag Werkplaats voor Duurzame Ontwikkeling vanaf 17.00 uur een vuur, waarboven een grote ketel hangt. Iedereen die komt, neemt zelf wat verse ingrediënten mee om een lekkere soep te maken: biologisch en vegetarisch. Zelfgebakken brood is ook welkom, maar laat frisdrank, bier, wijn, chips en borrelnootjes thuis. Het draait niet om eten, maar om samen iets doen. Er wordt verse kruidenthee gemaakt en rond het vuur is ruimte om verhalen en ervaringen uit te wisselen, aandacht te vragen voor iets wat je bezighoudt en wellicht wat levende muziek. Neem gerust een muziekinstrument mee. Hoogstraat 301a., Eindhoven. Vrijwillige bijdrage. Info: 040-2910295. E-mail: omslag@omslag.nl. Web: www.omslag.nl.

'A struggle for peace'

Op 7 april 2018 organiseert de Utrechtse Studentenvereniging voor Internationale Betrekkingen (SIB-Utrecht) de vierde editie van het congres 'A Struggle for Peace'. Net als vorige edities staat dit congres

in het teken van de uitdagingen van onze tijd. Ditmaal is het thema grenzen: grenzen van kennis, identiteit en macht, omdat deze aspecten de bouwstenen van zowel conflicts- als vredesprocessen vormen. Met grenzen als kader hopen wij inzicht te verschaffen in en bewustwording te creëren over huidige conflict-situaties, vrede en haar voorwaarden. Het congres heeft een grote variatie aan onderdelen, sprekers en onderwerpen.

Kerk en Vrede en 'de moderne boekdrukkunst'

In de Oecumenelezing 2018 noemde de Zweedse aartsbisschop Antje Jackelèn het internet en de sociale media 'de boekdrukkunst van onze tijd': Smartphones en iPads kunnen ook in dienst gesteld worden van de vrijheid, in plaats van voor de verspreiding van haat en polarisatie. In dienst van de boodschap van hoop en de vrijheid van angst voor de dictators van de wereld en de tirannen in ons persoonlijke leven, in de naam van God die het als enige waard is om gevreesd te worden." Aan zo'n boodschap draagt Kerk en Vrede graag haar steentje bij. U ook? Volg ons dan op Twitter (@KerkenVrede) en FaceBook (<https://m.facebook.com/KerkenVrede/>).

Brood zien in de vrede

Bakkerij 't Stoepje heeft maar liefst 300.000 vredeskrentenbollen verkocht tijdens de #saypeace campagne van War Child. Ze haalden hiermee een bedrag van 15.000 euro op voor kinderen in oorlogsgebieden. Toch opmerkelijk dat een commercieel bedrijf het thema vrede geschikt acht om zich te profileren.

Een maand lang hebben de bakkers van 't Stoepje campagne gevoerd in samenwerking met War Child. Onder de slogan "Je bent géén krent als je voor vrede bent" hebben zij per verkochte krentenbol een donatie van 5 cent gedaan. Daarnaast riepen ze hun klanten op om mee te doen met de #saypeace-campagne, waarin de deelnemer een selfie moest maken met een speciale #saypeace-broodclip die vast zat aan de krentenbollenzak. De interactie tussen de traditionele marktkoopman, social media en de klant was uniek.

Veelkleurige vrede

De Jacobuskerkgemeente van Rolde heeft de vredeskerstkleurplaat van Kerk en Vrede, gemaakt door Len Munnik, gebruikt als rode draad voor de Kerstochtendienst. De kinderen kregen naast de kleurplaat een witte duif waar ze een groen blaadje aan maakten onder het motto: 'Gezocht: groene takjes (m/v) voor de duif van God's geest.' Het thema van de dienst was: 'Jezus, een mooie Olijftak'. De vijfjarige Thomas Boschloo uit Deventer die op bezoek was bij zijn opa en oma, maakte van de kleurplaat een waar kunstwerk.

Werkgroep Dienstplicht blijft alert

In het regeerakkoord wordt gesproken over de mogelijkheid van een maatschappelijke diensttijd voor jongeren. Samen met maatschappelijke organisaties, gemeenten en provincies zal deze worden opgezet. Voor deze diensttijd van maximaal zes maanden is budget beschikbaar dat oploopt tot 100 miljoen euro per jaar.

Het kabinet zal bezien hoe een meer verplichtende variant van de maatschappelijke diensttijd een rol kan spelen in de verlengde kwalificatieplicht. De Werkgroep Dienstweigeren is er niet gerust op dat de opgeschorte militaire dienstplicht hier niet onder zal gaan vallen. Bij de eerste geluiden die dit vermoeden lijken te bevestigen, zal de groep zowel kerkelijke gemeenten en Nederlandse burgers alarmeren en wijzen op de rechten tot dienstweigering, hetzij op bepaalde terreinen zoals militaire taken, hetzij in het totaal.

Negentig jaar 'Zondeval'

Negentig jaar geleden publiceerde de remonstrantse hoogleraar G.J. heering zijn boek *De zondeval van het christendom*. Dit jaar zal Kerk en Vrede samen met de remonstranten een conferentie organiseren over de betekenis van dit werk voor vandaag de dag. Meer info over datum en plaats volgt nog.

Agenda

1 april, 6 mei, 3 juni, 1 juli 2018

Wake Detentiecentrum Zeist

Elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg. Breng bloemen mee!
 Informatie: (030) 69 622 83 / (035) 60 138 82
 Bekijk ook de websites: www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds).

8 april, 13 mei, 10 juni, 8 juli- 2018

Schipholwakes

In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken. Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migranten gevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.
 Tijd: Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur.
 Plaats: Duizendbladweg 100, Badhoevedorp.
 Info: www.schipholwakes.nl.

17 maart

Inspiratiedag

'Bronnen van de Islam'

Deze bijzondere inspiratiedag in Bilthoven staat onder leiding van Tarik Yousif, een enthousiaste Nederlandse filosoof, ondernemer, programmamaker en publicist. Tarik Yousif is o.a. bijzonder hoogleraar islamitische filosofie/religie aan de Universiteit van Leuven en gaf college aan de 'School of Life' in Amsterdam. Een van zijn uitspraken is: 'De islam is gekaapt door theologen.' Filosofie kan volgens Yousif, ook binnen de islam, de zo gemiste openheid van geest stimuleren.

Andere sprekers zijn: Enis Odaci, Boris van der Ham, Nuweira Youskine. Ook is er Arabische muziek.

Toegang: leden en vrienden € 20,-, anderen € 30,-, inclusief lichte lunch en drankjes
 Locatie: De Woudkapel, Bilthoven. Tijd: 10.30 – 15.00 uur.
 Voor info: info@nieuwwij.nl.

4 april

Martin Luther King Lezing 2018

"I have a dream... that my four children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin, but

by the content of their character." Wie kent deze woorden niet van de Martin Luther King Jr., de geweldloze strijder voor gelijkheid en rechtvaardigheid. Elk jaar vindt de Martin Luther King Lezing plaats rondom zijn sterfdag op 4 april. Op uitnodiging van de Vrije Universiteit Amsterdam, Stichting Martin Luther King, VUvereniging en Justice & Peace reflecteren sprekers op onze samenleving. Wat zijn de tegenstellingen en wat verbindt en inspireert ons? Is de droom van King bereikt? Wat kunnen en willen we doen om een rechtvaardiger en vreedzamere samenleving te bereiken? Binnenkort wordt op www.justiceandpeace.nl bekend gemaakt wie de spreker in 2018 zal zijn. De afgelopen jaren waren o.a. Jesse Jackson, James Kennedy, Mpho Tutu, Mary King en Nasrdin Dchar te gast.

7 april

A Struggle for Peace (zie pag 26/27)

Met dit congres over de grenzen aan kennis, identiteit en macht hoopt de Utrechtse Studentenvereniging voor Internationale betrekkingen meer inzicht te verschaffen in wat de voorwaarden voor vrede zijn. Zie voor tijd, plaats en programma: www.astruggleforpeace.nl.